

OM LIVSMONADER

ETT LIVSFÖRKLARINGSFÖRSÖK.

G. Fröding 1898

I.

Att kraft alltid är tillstädes, där materia är tillstädes, tör vara obestridligt — kraften må kallas tyngdkraft, fränstöttnings- eller sammanhållningskraft etc. Men kan man vända om satsen: där kraft är tillstädes, är också alltid materia tillstädes? Alldenstund vi alla människor, som

sedan urminnes tider gjort oss denna fråga, befunnit oss i materiellt tillstånd och icke erfarit någonting utan med materiens tillhjälp, kunna vi icke besvara den på annat sätt än så: alltid när vi erfarit kraft har också materia varit tillstädes. Det hjälper icke att tala om tankekraften såsom en av materien oberoende kraft. Vi veta intet alls om något levande väsen, som tänkt eller känt utan tillstymmelse till hjärna eller nerver.

Tankekraften tycks verka i vår hjärna något så när analogt med den elektriska kraften i metall. Icke heller viljekraften har hittills kunnat upptäckas skild från materia. Vid hypnotisk suggestion tycks den enes vilja med luften och ljuset, vilka ju äro materiella, såsom medier eller genom direkt materiell beröring överflyttas från den enes hjärna till den andres.

Vi veta alltså icke med bestämdhet eller ens med sannolikhet, att någon som helst kraft och således ej heller livskraften existerar oberoende av materia.

Härmed är icke sagt, att icke kraft kan förefinnas i materia, som för våra fem sinnen icke är uppfattbar. Av den materia, som fortplantar den kraft, som framkallar ljus genom den rymd, som är utanför luftkretsen, hava vi ingen uppfattning och hypotesen om den för de fem sinnena ouppfattbara etern, som en materia, vilken sannolikt genomflyter all annan materia, synes giva vid handen att en för oss med de fem sinnena ofattbar materia tjänar som medium för en kraftverkning, vilken för de fem sinnena är fattbar nog i t. ex. en ljusstråle. Och om kraft i allmänhet kan erfaras vara tillstädes i en för våra sinnen uppfattbar materia, kan möjligen den särskilda yttring av kraft, som vanligen kallas livskraft likaledes vara det. Man skulle t. o. m. kunna påstå att livskraft alltid är tillstädes i en för våra fem sinnen

ouppfattbar materia, eftersom väl etern måste tänkas genomflyta icke blott den oorganiska, utan även den organiska naturen.

Livskraften kunde verka i det för våra fem sinnen ofattbara ämne, som är tillstädes i varje minsta smådel av vår organism. Man kan vidare möjligen tänka sig, att livskraften, sedan den skilt sig från alla för våra fem sinnen uppfattbara beståndsdelar av ett levande väsen, fortfarande verkar i den för våra fem sinnen icke uppfattbara materien, som sannolikt genomflutit detta väsen.

1 En fysiolog har sagt mig, att den gamla föreställningen om livskraftens tillvaro såsom olikartad med kraft i allmänhet numera anses för en övervunnen ståndpunkt. Detta hindrar icke att man fortfarande kan begagna uttrycket såsom beteckning för kraften, när den yttrar sig hos levande väsen.

I så fall kunde man tänka sig verkligt levande materiella väsen, vilka icke äro uppfattbara för våra fem sinnen, men vilkas kraftverkningar vi ändå möjligen kunna erfara icke blott när de äro tillstädes i den för våra fem sinnen uppfattbara materia, som genomflyter för våra fem sinnen uppfattbar materia, utan även sedan den förra blivit skild från den senare — genom att dessa väsen med sin från den för de fem sinnena uppfattbara materien skilda för de fem sinnena uppfattbara materia kunde sättas i förbindelse med den i vår egen för våra fem sinnen uppfattbara materien tillstädesvarande för våra fem sinnen uppfattbara materien. Jag ber om förlåtelse för de långa och invecklade ordsammanställningarne, vilka jag för tydlighetens skull här ansett nödiga. Livskraften i allmänhet, oavsett om den förefinnes i för våra fem sinnen uppfattbar eller uppfattbar materia, skulle då möjligen bliva identisk med det som traditionellt från forntiden kallas "anden" i allmän betydelse och ett väsen sådant som ovan supponerats kunna existera såväl i en materia, som för våra fem sinnen är uppfattbar som i en icke uppfattbar sådan bliva identiskt med det som fått namn av ande i individuell betydelse. Ordet ande, vilket väl snarast betyder luftväsen och sannolikt härstammar från den tid, då man förväxlade livskraftens följdverkning, in- och utandningen, med livskraften själv, är emellertid av olämplig benämning på dessa väsen, vilka väl i stället bättre kunde betecknas som eterväsen eller i alla fall nämnas med en beteckning, som anger att det är ett väsen, som kan existera i någon för våra fem sinnen uppfattbar materie lika väl som i en uppfattbar sådan eller alldeles oavsett det ena eller det andra — jag skulle vilja föreslå "livsmonad" eller "levande monad".

"Livskraft" eller "levande kraft" torde desslikes vara en lämpligare beteckning för det som brukar kallas "ande" i sin allmänna betydelse än själva detta ord.

De erfarenhetsbevis, som man fordom liksom i våra dagar anfört for tillvaron av denna levande kraft och dessa levande väsen även i för oss med de fem sinnena ofattbar materia, äro ännu alltför osäkra, oprövade och förvirrade att i synnerlig hög grad kunna öka grunderna för hypotesen om deras tillvaro annat än för de erfara själva. Vissa personer hava sagt sig erfara eller uppgivas hava erfarit levande kraft överströmma sig från någon ofattbar källa, röster hava hörts, syner hava setts, vilka icke kunna förklaras enbart i enlighet

med den för de fem sinnena uppfattbara materiens begripna art. Först sedan allt detta stoff av erfarenheter eller påstådda erfarenheter från äldre och nyare tider blivit vetenskapligt och grundligt genomforskat, sovrat och analyserat, kan det som återstår av visshet eller sannolikhet duga till stöd för hypotesen och påståendet om tillvaron av levande kraft och levande väsen i för de fem sinnena ouppfattbar materia. Ett annat bevis kunde tänkas såsom en framtidsmöjlighet, nämligen att de fem sinnena eller något eller några av dem förfinas därefter att de kunna uppfatta det hittills ouppfattbara — eller ock att de med tillhjälp av instrument eller metoder av ett eller annat slag kunna understödjas så att de medelbart förfinas till uppfattlighet av det förut ouppfattbara eller slutligen genom upptäckandet och utvecklingen av ett nytt sinne eller något annat medel, som kan göra samma tjänst att förfina och föröka uppfattningsförmågan. Bevisad eller icke kan emellertid hypotesen och talandet för eller emot dess sanning komma att slå en brygga mellan den materialistiska åskådningen och den transcendentala. Det kan möjligen visa sig, att man talat om samma sak, när man trott sig hava motsatta meningar — när den ene sagt "anden i naturen" och den andre sagt "kraft och materia" ha de kanske trott sig säga något oförenligt, ehuru det ena möjligen fullständigt stämmer överens med det andra.

II.

1. Enligt den i föregående kapitel framställda hypotesen om livsmonaderna kunna dessa vara antingen för våra fem sinnen uppfattbara eller icke uppfattbara, men kunna möjligen alltid vara materiella, vilket icke hindrar att de i bägge fallen samtidigt äro det som förr menades med beteckningen "andliga", d. v. s. genomströmmade av levande kraft.

2. Dessa livsmonader kunna tänkas vara till i och av sig själva och ägande en evig tillvaro, dels såsom sovande embryon (möjligen tänkta såsom varande till med latent livskraft i den oorganiska tillvaron?), därefter av någon impuls försatta i utvecklingstillstånd fram emot det fulla utövandet av sin individuella kraft och fulländningen av sitt väsen — kämpande för tillvaron, tävlande om överväldet, än dalande, än stigande, men i det hela och huvudsakliga uppåtsträvande och uppåtgående väsen, dels möjligen såsom avgjort i sjunkningstillstånd varande, ännu fastän förgäves kämpande och tävlande väsen, och slutligen även möjligtvis såsom i det ursprungliga embryotiska och vilande tillståndet återsjunkna. Denna embryotiska vila i det organiska ursprungstillståndet (vilken vila möjligen kan tänkas såsom identisk med den oorganiska tillvaron?) kan måhända tänkas såsom möjligtvis evig, men även sådan att utvecklings-, kraftutövnings- och fulländningsdriften förr eller senare kunde vakna, sedan monadens vilobehov nått sin gräns eller en tillräcklig ny impuls till uppvaknande blivit den given.

3. Livsmonaderna kunde möjligen vara vad man kunde kalla av olika släktslag, så att det ena släktets monader icke kunde utvecklas till och ej heller återgå till att vara monader av ett annat släkte av högre eller lägre slag. Men de kunde ock vara av enahanda slag, så att alla

skenbart mer eller mindre väsentligt olika monader endast befinna sig i olika grad av utveckling eller tillbakagång. Jag känner icke naturvetenskapens sista ord beträffande skiljegränsen mellan organiskt och oorganiskt, mellan växtvärld och djurvärld samt mellan de olika släktena inom växtvärld och djurvärld — jag vet därför icke om den senare hypotesen kan ställas i förenlighet med naturvetenskapens resultat. I alla händelser giver hypotesen om livsmonadernas evighet eller endast den om deras tillvaro även utanför eller kanske snarare innanför den tillvaro, som sysselsätter naturvetenskapen, tillfälle till flera möjligheter av detta slag än naturvetenskapen i och för sig kan giva. Man bör kunna hava rätt att gissningsvis framställa förslag till världs- och livsförklaring, även om man tvivlar på gissningens riktighet och kan hava anledning att gissningsvis framställa även ett förslag i motsatt riktning.

4. För så vitt ovanstående antaganden om livsmonadernas art och väsen ha skäl för sig, kunna också skäl finnas för den gamla föreställningen om själavandringen såväl genom allt högre utvecklade varelseformer som i nedåtgång genom skalan av allt lägre varelser. Möjligen kunna dessa utvecklings- eller nedåtgångsstadier sättas i förbindelse med de moderna lärorna om utveckling och förfall genom avpassning, urval, kamp för tillvaron, degeneration m. m.

5. En livsmonad kan möjligen vara identisk med det var och en hos sig själv uttrycker med beteckningen "jag". Jagen kunde i så fall även tänkas vara till såsom mer eller mindre omedvetna hos alla väsen ända ned till de fullständigt sovande embryon, som befinna sig i det minst utvecklade stadiet av tillvaro. Allt eftersom monaden utvecklar sig skulle, för så vitt detta är riktigt, även jagmedvetandet bliva allt starkare.

6. Varje livsmonad kunde tänkas vara en mikrokosmos — ett litet världs- och livsallt för sig — vilket i sig mer eller mindre embryotiskt innehåller alla element och alla utvecklingsmöjligheter, som förefinnas i makrokosmos, världs- och livsalltet. Allt eftersom monaden utvecklar sig, blir för densamma allt och jaget alltmer sammanflytande och för så vitt fulländning kan tänkas i det som är oändligt, i sin fulländning absolut sammanflytande med världs- och livsalltet. Monaden vore då utvidgad till att vara något liknande en allmonad, ett all jag, ehuru icke fullständigt detta, i betraktande av att det gäller en oändlig utveckling och omfattnings-utvidgning.

7. Liksom en vattendroppe avspeglar världsrymden kan möjligen även en livsmonad så att säga avspegla hela den levande tillvaron. En människas fantasi avspeglar på ett vis livet och världen i den utsträckning hennes fantasiskraft medgiver. Denna fantasiavspegling kan möjligen hos livsmonaden i dess högsta utveckling en gång bliva relativt världs- och livsalltomfattande. Fantasi och verklig åskådning torde en gång sammanflyta till ett och

varda detsamma eller snarare de torde alltid hava varit detsamma. Det som kallas fantasi är endast en mera oklar inre åskådning, som en gång kan vardas lika klar som den yttre åskådningen. Om jag icke misstager mig har Heidenstam i "Hans Alienus" uttalat en liknande mening om fantasiens och verklighetens förhållande till varandra.

8. Varje livsmonad kan tänkas besitta alla egenskaper, som även alla de övriga livsmonaderna besitta, på ett för sig säreget sätt, vilket just är uttryckt i det vi beteckna som jaget. Ju mer monaden utvecklas till fulländning dess mer framträder måhända denna jagiska egenart. Ju mer denna jagiska egenart utvecklas sig självständigt hos varje livsmonad, dess mer torde den senare harmoniskt stämma överens i symfonin av alla monader tillsammans — ju mer den förlorar sitt självständiga tycke, desto mer torde den klinga falskt i symfonin?

9. Möjligen kunde monaderna tänkas vara till icke av och i sig själva av evighet, utan av och i en oändlig och evig Allmonad, ett All jag, vilken Allmonad eller vilket All jag av evighet i sig innebär ett oändligt antal utvecklade och sig utvecklande monader. Allteftersom monaden utvecklas sig skulle den successivt sammanflyta med allmonaden och bli successivt ett med densamma.

10. Tillvaron kunde i detta fall betecknas med: "Allmonaden i monaderna" eller "Alljaget i jagen" samt varelserna med "monaderna i Allmonaden" och "jagen i Alljaget".

11. Någon avgörande sannolikhet för den absoluta Allmonadens tillvaro tyckes mig icke förefinnas, men antingen man tänker sig monaderna såsom varande till i och av sig själva av evighet eller i och av en oändlig och evig Allmonad, kan möjligheten att nå allt större allmedvetenhet, allförnuft, all jagmedvetenhet, allkraft och allomfattning etc. vara något så när lika stor.

Gudomlighet att eftersträva och nå, gudomlighet, även i rent personlig mening, att se upp till och söka hjälp hos skulle i bägge fallen finnas, eftersom, även ifall det absoluta All jaget är otänkbart, den eller de monader, som nått jämförelsevis oändligt vitt i allomfattning, väl för de jämförelsevis oändligt litet omfattande kunna vara till som något jämförelsevis, ehuru icke absolut allgudomligt.

12. Bland livsmonaderna kunde vissa tänkas såsom fader- och moder-monader, han- och hon-monader, med förmåga att efter förening framföda nya monader, andra som likaledes födande hermafroditmonader, endera så förstått att hermafroditmonader kunna differentieras till han- och hon-monader, eftersom de ju måste tänkas besitta bägge elementen, samt att dessa senare på nytt kunna som lägre eller högre varelser bli hermafroditiska — eller så förstått att de olika tillvarelsesätten icke kunna övergå i varandra. Man erinra sig här för analogiens skull, de hermafroditiska varelserna på de

lågsta djurstadierna och bland växterna. Han-elementet tör möjligen alltid finnas latent hos honan och hon-elementet latent hos hanen — det kräves måhända endast vissa utvecklingsstadier, om ock oerhört många och långa (det är ju icke här fråga om blott de korta livsögon-blick som vi människor vanligen kalla ett liv), för att en hane skall bli till hona eller en hona till en hane eller någon av dem till en hermafrodit. Möjligen kunna dessa stadier av efter vart annat hane, hona och hermafrodit tänkas omväxla i oändlighet alltefter varje monads behov och drift vid varje särskilt stadium av sin tillvaro eller alltefter de kombinationer av vilka den vid varje särskilt stadium av sin tillvaro blivit beroende.

13. Om alla livsmonaderna äro till av evighet i och av sig själva eller i och av en allmonad, kan det se ut som detta utestängde möjligheten att de kunde avla av sig och vara avlade. Men om man tänker sig att alla livsmonaderna liksom hela världsalltet för övrigt är latent inneboende i varje särskild livsmonad, och att varje livsmonad behövde genomgå avlingsprocessen genom en annan livsmonad och alstrings- och näringsprocessen i samma eller en annan livsmonad, för att komma i utvecklingsstadiet är denna möjlighet icke längre utestängd.

Även ättsammanhanget av förfäder och ättlingar kunde i detta fall tänkas förenligt med livsmonadernas eviga tillvaro, så förstätt att varje ättling varit inneboende först i fadern, så genom fadern i farfadern ända upp till stamfadern, ättens första och först till organiskt liv väckta monad.

14. Varje livsmonad torde som sagt i sin beskaffenhet av mikrokosmos kunna tänkas embryotiskt vara latent omfattande och allt efter sin utveckling allt mer verkligen omfatta alla övriga livsmonader. Denna förmåga torde vara något så när identisk med det som kallas kärlek och sympati. Även motsatserna, hat och antipati, måste tänkas vara till hos alla monader, men möjligen alltmindre alltefter monadens utveckling. Dessa motsatser synas däremot leda till isolering icke till omfattning. Både omfattnings- och isoleringsdriften torde kunna tänkas vara till hos samma monad; i så fall uppstå måhända grupper av monader, sinsemellan omfattande varandra, men utestängande andra grupper. Man erinre sig t. ex. analogien med den magnetiska tillströmningen till motsatta poler. Emellertid kunde man kanske tänka sig, att den sig utvidgande monaden kunde omfatta alltflera i och för sig isolerade grupper.

15. Varje väsen har sin inre verklighet uttryckt i den genom sinnena förnumna. Jorden har sin inre verklighet, människorna på jorden hava så ock. Man skulle kunna kalla alla samtliga levande människors och varelsers levande kraft för jordanden eller jordens levande kraft. Om jorden har sitt ursprung från solen, måste väl också jordens levande kraft hava sitt ursprung ur solens levande kraft. (((((Kollektivt medvetande – Jung/Assagioli))))))

16. Ifall man tänkte sig alla de mänskliga jagen på jorden förenade sympatiskt och

harmoniskt med det yppersta, mest allomfattande jordiska jaget, skulle detta jag på ett vis kunna betraktas som jordens personliga väsen, genomströmmade de övriga jagen och genomströmmad av dessa. Tänker man sig detta förhållande av enhetlighet och harmoni mellan det yppersta jaget och de övriga jagen även utsträckt till de övriga planeterna av vårt solsystem och vidare tänker sig solen befolkad av jagmonader, harmoniskt förenade med det yppersta i sin krets, kunde man även tänka sig att planetariska relativa alljag vore harmoniskt förenade med sol-all jaget, genomströmmade av detta och genomströmmade detta. Man kan sedan möjligen även tänka sig det jagiska harmoniförhållandet utvidgat med sol-all jag i sol-all jag till ett högsta sol-alljag.

17. Ingen kan med någon sannolikhet påstå att ett centralt relativt all jag för närvarande råder inom de samlade jordiska jagens krets. Detta behöver icke betyda att så alltid skall förbliva. Tendensen att under sitt välde och — ifall man tänker sig förhållandet även såsom något invärtes — i sitt väsen samla alla de övriga jagen eller ett stort antal sådana, torde man i här menad betydelse återfinna hos Gautama-Buddha och Jesus Kristus samt även i sin mån hos personligheter sådana som ((Alexander, Caesar, Napoleon (barbaristadiet) och alla övriga mer eller mindre väldiga jag, som strävat att betvinga eller med kärlek omfatta andra. Nietzsches övermänniska kan i enlighet med detta betraktelsesätt ställas i samband med förutvarande föreställningar om Gud och Guds son, ifall man med övermänniska menar en bestämd personlighet, icke bara en övermänskligt utvecklade personlig tillvaro — det ena begreppet övermänniska utesluter ju för övrigt icke det andra.

18. Lika litet som man känner till något jordiskt relativt alljag, som enar den mänskliga anarkien till harmoni, lika litet vet man något om en verklig solgudomlighet. Men innan man helt förkastar den en gång bland jordens folk allmänna dyrkan av solen eller solguden bör man erinra sig den möjlighet, som kan förefinnas, att våra förfäder icke misstagit sig då de ställde sina böner till solen.

19. Jag vet icke, i vilken utsträckning detta utkast till monadlära överensstämmer med den av Leibniz framställda läran, emedan jag endast antydningvis känner den senare. Är det endast ett upprepande av Leibnizska satsen, kan mitt utkast ändå vara berättigat, emedan den Leibnizska läran ännu en gång kan behöva ställas under prövning. Även de moderna teosofiska lärorerna tangeras förmodligen av här framställda meningar och hava nog haft sin del i deras tillkomst. I så fall må de kunna gälla som ett inlägg i en fråga för dagen.

Jag vill icke förneka att mina antaganden här och där kunna innehålla oupplösliga självmotsägelser. Måhända kunna de dock framkalla diskussion och därutinnan vara till nytta.